Szociolingvisztika
4.

Nyelv és hatalom

Nyelvi diszkrimináció

Nyelv és hatalom

- nyelv és manipuláció összefüggése
- a jelentés igen összetett, nem külső objektív létező

➢ szó szerinti jelentés

➢ sorok közötti jelentés

➢ kulturális jelentés: asszociációk, melyeket az első két rétegben kiépült jelentések aktiválnak; ezek gondolatrendszerekbe ágyazódnak be → diskurzus

A manipuláció leghatékonyabb eszköze

Keretezés

Attól függően, miként mondják el ugyanazt a valóságot, a tartalmilag teljesen megegyező változatokra másként fogunk reagálni

(összeütközik – egymásba csapódik)

használata: média, politika, marketing

ellenszere: a nyelvi tudatosság növelése; pl. nyelvtanórán: a jelentés összetettségének és a ki nem mondott, rejtett jelentések természetének tudatosítása

Nyelv és hatalom

- Nyelvpolitika
- Nyelvtervezés (1958. Einar Haigen)

➢ státusztervezés: egy nyelv társadalmi szerepére irányul

➢ korpusztervezés: egy nyelvváltozat szótárának, nyelvtanának rögzítése, a szókincs bővítése

A nyelvtervezés részfolyamatai

	Forma	Funkció
Társadalom (státusztervezés)	*1. Kiválasztás*	*3. Elterjesztés*
	a. problémakijelölés	a. javítás
	b. normák helyzetének tervezése	b. értékelés
Nyelv (korpusztervezés)	*2. Kodifikáció*	*4. Kidolgozás*
	a. grafizáció	a. szókincsbővítés
	b. grammatikáció	b. stilisztikai fejlesztés
	c. lexikáció	

Nyelvi ideológiák

- asszimiláció

az állam domináns nyelvét támogatja

- pluralizmus

több nyelvi csoportnak is jogot biztosít

- vernakularicázió

a helyi nyelveket támogatja régió nemzetközi nyelveivel szemben, vagy az államnyelvet az állam domináns nyelvével szemben

(nyelvélesztés, nyelvföltámasztás)

- internationalizáció

valamely világnyelv bevezetése

Ezek befolyásolják a kétnyelvűséget: felcserélő (szubtraktív) v. hozzáadó (additív).

Nyelvi ideológiák

- purizmus

magyar közoktatásban erősen jelen van

egyes nyelvek, nyelvváltozatok szebbek, kifejezőbbek, tökéletesebbek

idealizált nyelv = írott nyelv

ettől való eltérés deviáns

Lingvicizmus

- Tove Skutnabb-Kangas
- az az ideológia, amely a nyelvhasználati eltérések alapján bélyegez meg és szorít hátrányba csoportokat és embereket

➢ugyanannak a nyelvnek a változatai között is érvényes

Azonos nyelven belüli diszkrimináció

- a „helyes beszéd” iskolai követelmény
- nyelvművelés

olyan preskriptív tevékenység, amely esztétikai, nyelvtörténeti, logikai vagy morális alapon hozott értékítéletekből kiindulva próbálja terjeszteni a „helyes” nyelvhasználat szabályait, s ezzel bizonyos nemsztenderd változatokat megbélyegez, stigmatizál

laikus tevékenység

- két fő hagyománya:

➢nyelvközpontú: a nyelv „jobbítása” (Bárczi Géza)

➢emberközpontú: fókuszában a megértés áll (Lőrincze Lajos)

Nyelvhelyességi hibák és ideológiák

1990 után: nemzetközpontú nyelvművelés			
a magyarság egy kultúrnemzetet alkot, határoktól függetlenül	a nyelvművelésnek a határon túlra is át kell terjednie	a magyarországi és határontúli válto-zatokat egységesen kell kezelni, kerülni kell a határontúli változatokban a „provincializmust”, azaz a magyarorszá-gitól eltérő haszná-latot	idegen, államnyelvi hatás alatt létrejött kölcsönzés (pl. „szlovakizmus”), regionalizmus, provincializmus

Megbélyegzés

A „nyelvhelyességi hibának” tekintett változatok

- kijelölése önkényes
- sokan használják
- könnyen terjednek
- többnyire természetes nyelvi változások részei

A sztenderd beszélő nem megbélyegzett:

MNSZV: 1/3, 7%

Mi a sztenderd? Az elit nyelve. → A nyelvi diszkrimináció az elit hatalmának fenntartását és továbbörökítését szolgálja. Terméke: a szellemi és erkölcsi deficit bélyege.

Érvek a sztenderd hatalma védelmében

- gettó-érv

a nyelvi diszkrimináció létezik, nem tenni kell ellene, hanem fel kell rá készíteni az embert → állandóan újratermelődik

- illem-érv

az illemszabályokat is megtanuljuk, a nyelvi szabályokat is meg kell

DE ez óriási erőfeszítés

- Stockholm-szindróma

ha a leértékelt csoport tagjai közül valaki bekerül a domináns csoportba, általában tagadja, hogy hátrányok érték volna pl. származása miatt, és büszke arra, hogy saját erőfeszítésének köszönhetően kikerült az elnyomott pozícióból.

A diszkrimináció

- elsődleges terepe: oktatás, munkahelykeresés
- nagy a nyelvi bizonytalanság
- ebből következik: a hiperkorrekció, túlhelyesbítés